

KÜLALÆHT nr 96

Tsooru mõis, Litsmetsa, Luhametsa, Piisi, Roosiku, Savilöövi, Kikkaoja, Viirapalu

TSOORU RAAMATUKOGU- 105. **TEEKOND LÄBI VÕRUMAA MÕISATE**

Pildil on Tsooru raamatukogu asutamise 105. aastapäeva tähistamisel osalejad. Pilt on tehtud 28. mail 2014.

Foto: Kalle Nurk

Võrumaa raamatukoguhoidjate kevadine väljasõiduseminar 28. mail 2014, mis kulges läbi Võrumaa mõisate, kulmineerus Tsooru Raamatukogu 105. tegevusaasta tähistamisega.

Päeva esimesel poolel külastati Sõmerpalu Põhikooli ja vallamajaga samas hoones asuvat Sõmerpalu raamatukogu. Vallavanem Aare Hollo ja haridus- ja kultuuritöö spetsialist Maarika Rosenberg tutvustasid valla tänaseid tegemisi ja tulevikuplaane.

Tõeline elamus oli Linnamäe mõisa külastus. Nõukogudeaegsest räämas hoonest on aastatega kujundatud tõeline härrastemaja koos hooldatud pargiga. Mõisa ajalugu tutvustades näitas sõbralik mõisa-

omanik Ülo Luhamets kogutud materjale, sealhulgas originaalfotosid.

Troostitu mulje jättis kahjuks jalutuskäik läbi Vana-Antsla mõisasüdame. Kas kunagi suudetakse taastada kaunis häärber, Eestis ainulaadne pudelmaja: kahekorruline ümmargune ehitis, kus elas aednik, ja ainulaadne mõisapark? Sellele annab vastuse aeg. Antsla poolt Tsoorule läheneti läbi kauni allee. Tsooru Rahvamajas ootas peomeeleolus Tsooru kandi rahvas, eesotsas Ene Sõmeri ja Kalle Nurgaga. Sõbraliku käepigistusega tervitas kõiki Antsla vallavanem Merike Prätz.

Kell 12.30 avas raamatukogu direktor Ene Sõmer sünnipäevaprogrammi pöördumisega oma heade lugejate poole. Vallavanem Merike Prätz toonitas raamatukogu tähtsust külaelus ja laste lugema suunamise olulisust. Tsooru raamatukogu ajaloost andis ülevaate Rõuge raamatukogu direktor Ülle Siska.

Peeter Lastingu ja Kalle Nurga koostööna valminud 530-leheküljelist raamatut „100 aastat Lepistu koolimaja Võrumaal“ esitles Kalle Nurk. Tervislikel põhjustel ei viibinud kohal raamatu koostaja ja teksti toimetanud Peeter Lasting.

Raamatu alusvundamendiks on Vello Helgi lugu „Kauge koolitee kajastusi“ (1933-1938), mis hakkas enda ümber siduma teisi jutustusi. Raamat on kooli kasvandike tänu oma koolile ja õpetajatele. Tsooru kandi rahvas võib olla uhke – raamatutega „100 aastat Luhametsa küla Võrumaal“ ja „100 aastat Lepistu koolimaja Võrumaal“ on püstitatud kaks ausammast. Järgmine raamat – Tsooru kandi kultuurielu ja selle eestvedajate lugu – on juba koostajatel mõtetes.

Võrumaalt pärit ajakirjanik Valve Raudnask, kelle lood on oodatud ja armastatud ajakirja Elukiri lugejate poolt, rääkis elust ja ajakirjandusest. Kui Elukiri 1999. aasta sügisel ilmuma hakkas, võttis ta seda kui saatuse õiglast otsust ja võimalust minevikusündmusi kajastades väärtustada vanema põlvkonna mälestusi Eesti ühiskonnas. Jutustada eestiaegsetest lihtsatest inimestest, nende kohusetundest ja inimlikust korralikkusest, võrrelda erinevaid elunähtusi enne ja nüüd. Valve Raudnask avaldas lootust, et maikuust põhjalikult uuenenud ajakiri Elukiri pakub edaspidigi suurt avastamisrõõmu ning kaasamõtlemist.

Võrumaa Keskraamatukogu pearaamatukoguhoidja Ere Raag nimetas Tsooru raamatukogu tõeliseks kultuurikoldeks, kuhu on hea tulla, sest siin oled alati oodatud.

Lugejateeninduse kõrval on väga oluline tööloik kohaliku kultuuriloo uurimine, sh raamatukogu ajaloo jäädvustamine – selleks, et tänastest tegudest jääks märk tulevastele põlvedele. Tänu sellele tööle teame, et enamuse Võrumaa raamatukogudest on asutatud seltside poolt – rahvaraamatukogu- ja haridusseltsid, põllumeeste- ja karskusseltsid. Meremäe ja Obinitsa asutati vallanõukogu otsusega. Vanim – Kuutsi (1870) aga Mõniste mõisniku annetusega. Tänavu tähistavad 105. tegevusaastat neli raamatukogu – Võrumaa Keskraamatukogu, Tsooru, Vaabina ja Osula. Maakonnas on 11 maaraamatukoguhoidjat, kellel on tööstaaž üle 35 aasta. Enel on käsil 41. tööaasta. „Raamatukogu on loodud plaani järgi ja ainult raamatukoguhoidja valdab seda saladust“ – nii on öelnud kuulus itaalia filosoof ja kirjanik Umberto Eco. Raamatupidaja erialale lisaks on Enel omandatud ka raamatukoguhoidja kutse. Loodud pere, lapsedki suureks kasvatatud, rõõmu ja elujõudu annavad lapselapsed.

Juubelipäevast osavõtjate nimel soovime, et Enel jätkuks jaksu nii kohalikus seltsielus kui ka Eesti Õpiringide Seltsi Semude tegemistes kaasalöömiseks ja õpiringi juhutamiseks. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu Võrumaa Ühendus tänab Enet panuse eest raamatukogunduses ja soovib ikka lahkelt meelt ja jõudu pingutada selle nimel, et vaimuvara jõuaks iga lugejani. Võrumaa Keskraamatukogu tänab Antsla Vallavalitsust hea koostöö ning panuse eest raamatukogude arendamisel – raamatute ja perioodika muretsemisel, infotehnoloogia parendamisel ning raamatukogutöötajate enesetäiendamise võimaldamisel.

Päev jätkus matkaga Kalle Nurga juhtimisel läbi heakorrastatud pargi käämulisi teid alla orgu, et heita pilk kõrgendikul seisvale Tsooru tuuleveskile, millest on kirjutanud Artur Adson. Juhan Jaigi mälestuskivi juurde asetati lilled. Põliste puude sahina saatel esitas Ere Raag kirjanikui luuletuse „Emäle“, mis kandis kohalviibijaid ammustusse aegadesse.

Tagasiteel külastati MTÜ Sanna Kultuurimõisat ja sealset ainulaadset, mittetraditsioonilist raamatukogu. Kõiki rikastav päev sai teoks tänu Eesti Kultuurkapitali Võrumaa ekspertgrupi ja Antsla Vallavalitsuse toetusele.

*Tänulik juubelipeost osavõtja
Ere Raag*

ÕNNITLEME SÜNNIPÄEVALAPSI

75	L Aidver	Helbe	19.06.1939	Tsooru küla
73	Keem	Helju	30.06.1941	Tsooru küla
71	Šmeiman	Tiiu	04.06.1943	Roosiku küla
71	Toom	Toivo	08.06.1943	Savilõvi küla
70	Adamson	Helve	30.06.1944	Luhametsa küla
64	Sulg	Milvi	22.06.1950	Roosiku küla
61	Liping	Lembit	09.06.1953	Viirapalu küla
60	Sloog	Aivar	04.06.1954	Roosiku küla
58	Küppar	Marje	05.06.1956	Tsooru küla
58	Mägi	Mare	16.06.1956	Tsooru küla
57	Ilves	Tiiu	15.06.1957	Kikkaoja küla
56	Sloog	Esta	23.06.1958	Roosiku küla
51	Pärn	Urmo	12.06.1963	Roosiku küla
50	Viin	Sylva	28.06.1964	Tsooru küla

Roosiku külas mälestuskivi avamisel osales ligikaudu 60. inimest. Pilt on tehtud 1. juunil 2014.

Foto: Kalev Joab

AUVÕLG

Pühapäeval, 1 juuni hommikutundidel, hakkas vihma tibutama. Ilmateade lubas mitmeks päevaks kohati isegi suuremat sadu. Eriti tekitasid pilved taevas muret neile, kes plaanisid keskpäeval sammud Lepistu koolimaja juurde seada. Kell 13 pidi toimuma Kaitseliidu Võrumaa maleva Antsla üksikkompanii eestvedamisel Vabadussõjas langenute mälestustavli taasavamine.

Eeltööd oli tublisti tehtud. Kõigepealt alustati 16 aastat Tsooru raamatukogu seinal rippunud mälestustahvli põhjalikuma uurimisega. Nimelt on kiviplaati 85 aastat hoitud sisetingimustes ja levisid arvamused, nagu kivim õues vastu ei peakski. Aivar Kroonmäe õlul lasus uurimustöö. Selgus, et ohtu pole. Küll aga peab tahvlit aeg-ajalt hooldama ja vahatama. Kivi eest jäävad hoolt kandma kaitseliitlased.

Tänaseni on ikka veel selgusetu, kuidas kutsuda parki, kus mälestuskivi seisab. Pargiistutuse aegsetes ajaleheartiklites tehakse juttu vabadustammikust. Kuna park jäi Lepistu kooli hooldada ja okupatsiooni ajal hoiduti sõnast „vabadus“, ongi kõnepruugis kasutusel „kooli park“. Teada on ka, et lisaks tammedele istutati teisi puid, mis aastatega võimust võtnud ning jätnud tammed teisejärguliseks. Üldse on park nii-öelda üle kasvanud ja vajab edaspidisel hooldustööl spetsialisti silma. Nüüd, kus kool on suletud ja selgusetu pargi edaspidine hooldaja, jagunevad arvamused kaheks. On ettepanekuid, et Lepistu kooli mälestuseks võiks nimi olla „Lepistu kooli park“. Aga järjepidevuse hindajad arvavad, et sõna tammed võiks välja jätta ja kutsuda lihtsalt Vabaduspargiks. Maatüki registrisse kandmise ajal ei teatud veel kogu pargi ajalugu ning nimetati lihtsalt Lepistu pargiks.

Vanasõna ütleb: „Heal lapsel mitu nime“. Kui algasid tööd mälestuskivi paigaldamiseks, on sageli kasutusel Lepistu Vabaduspargi nimi. Kuigi mälestuskivi pühitsemispäeval olid kohal nii Urvaste koguduse õpetaja Üllar Salumets kui ka Rõuge koguduse õpetaja Mait Mölder, jäi pargi nimi seekord lõplikult paika panemata. Eks see rohkem ka vallavalitsuse pädevuses. Võib arvata, et pargi nimi pühitseti juba 1937. aastal, ainult mis nimega, see pole teada.

Mida suurejooneliselt tahetakse teha seda rohkem kõneainet. Nii on seekord arutletud sõna „taasavamine“ ümber. Pühapäeval eemaldati 1929. aastal valmistatud mälestustahvliilt riie kolmandat korda. Tahvel ise aga seisab nüüd juba seitsmendas kohas. Kõigepealt avati see Tsooru vallamaja esisel trepil, hiljem paigaldati sama maja volikogu saali seinale, okupatsiooni ajal hoiti peidetuna vallamaja lae vahel. Taasiseseisvumise algusaastatel rändas see Põltsamaale Ilmar Mändmetsa kätte. 1998. taasavati tahvel endise Tsooru kolhoosi kontoris asuva raamatukogu seinal. Mõned aastad hiljem kolis raamatukogu koos kiviga Tsooru rahvamaja ruumidesse. Nüüd on ta kinnitatud Roosiku külas asuva suure maakivi külge. Maailmas toimuvad sündmused on muutnud ajad ärevaks. Usume, et oskame plaati hoida nii nagu on seda tehtud 85 aastat.

Arvestades esindatust, toimus mälestustahvli taasavamine samavääriselt kui 1929. aastal. Kohale olid saanud kaitseliitlased, noorkotkad, kodutütred, Antsla muusikakooli orkester, Urvaste koguduse õpetaja Üllar Salumets ja Rõuge koguduse õpetaja Mait Mölder, Võrumaa maavanem Andres Kõiv, Antsla vallavolikogu esimees Kurmet Mürsepp ja vallavanem Merike Prätz. Vaatamata üha tihenevale vihmaudule viibis üritusel ligikaudu kuuskümmend inimest. Päeva juhtis Kaitseliidu Antsla üksikkompa-

nii juht Tiit Tõnts. Ta palus mälestuskivilt katet eemaldama Anu Lusbo, kes on Vabadussõjas langenud ja mälestuskivile kantud Jaan Sandti vennatütar ning kogukonna juhi Kalle Nurga. Kõlasid aupaugud kuuele mälestustahvlile kantud hukkunule ja teiste Vabadussõjas võidelnute auks. Piduliku osa lõpetas sõdurilauluga Rõuge kaitseleitlane Indrek Hunt.

Tsooru kandi rahvas on tasunud auvõla. Vabadustammikus seisab alates 1. juunist 2014 võidumoni-ment – mälestuskivi koos tahvliga, kuhu on kantud kuue Tsooru vallakodaniku nimi. Need inimesed loovutasid Vabadussõjas kõige kallima – elu.

Kalle Nurk

KIVISSE RAIUTUD NIMI

Pildil on minu sõtse Vilhelmine (tagumises reas keskel), temas paremal vanaisa Hendrik Sandt, minu isa Juulius vanaema Ann. Keskel istuvad lilled Jakob, Jaan ja August. Teiste nimed pole teada.

Foto: Erakogu

Mõned aastad tagasi asusin koostama täditütar Silvi (1937) juubeliks sugupuud. Kust andmeid sain, täpselt ei mäletagi, kuid mõnes lüngas oli kirjas ainult nimi. Minu vanaisa Hendrik Sandt (1857) ja vanaema Ann elasid Kõrgelalus Riimi talus. Nende peres sündis üheksa last: Miili, Elfriide, Jakob, Marri, Emma, August, Jaan, Juulius ja Liine. See oli raske aeg ja mõned lapsed surid noorelt. Näiteks Emma eludaatumiks on ainult aasta 1887. Neljas laps Marri sündis 1885. aasta. Tema elutee katkes kuueteistaastaselt. Minule mõistatuseks oli ka lell Jaani (1892-1919) 27 elatud aastat.

Sugulaste kohta andmeid kogudes jäi silma kapi-sahtlis olev mööduv sajandivahetusele omase must-riiga paksemale paberilusele kleebitud perepilt. Mis aastast see on, pole teada, kuid pildil on nii vanaisa, vanaema, minu isa Juulius, sõtse Elfriide kui ka lilled

Jaan ja August. Kumb on Jaan ja kumb August, täpselt ei teagi ja pole enam kellegi käest küsidagi. Nii jäävad mõistatuseks ka teised pildil olivad. Tean ainult, et Jaan oli Augustist noorem ja mõlemad on sättinud ennast pildi keskel kõrvuti istuma. Kapi otsast plekist rullkarbist leidsin aga maali. Sellel oli kujutatud minu ema kodutalu. Tegin sellest digi-koopida ja riputasin elutoa seinale.

Lell August asus elama Luhametsa külla ja rajas Kroonsaare talu. Minu isa Juulius aga jäi vanemate-koju, kus ka mina 1946. aastal sündisin. Nii isa kui ka lell August muutsid 1935. aastal perekonnanime Saareleheks. 1961. aastal lõpetasin Lepistu kooli ning nüüd elan Linnamäel. Käesoleva aasta alguses valmis mälestusteraamat „100 aastat Lepistu koolimaja Võrumaal“. Raamatus on kirjas, et 1929. aastal avas Tsooru vald mälestustahvli Vabadussõjas langenud Tsooru vallakodanike nimedega. Kuue kivisse raiutud nime hulgas on ka minu lell Jaan Sandt.

Okupatsiooniajal räägiti vabadusvõitlusest vähe ja ainult salaja. Seega viisid paljud eelnevad põlvkonnad mälestused sellest ajast endaga hauda kaasa. Varem ma polnud teadlik, et mälestustahvel avati taas 1998. aastal ning oli kinnitatud kuni tänase päevani Tsooru raamatukogu seinale. Viimased paar kuud on tublisti täiendanud ja rikastanud minu sugupuu lugu.

Pildil on Anu Lusbo mälestuskivi avamise päeval.

Foto Kalle Nurk

Olen tänulik, et raamatu kaudu sain palju selgust Jaan Sandti elukäigust ja viibida pühapäeval, 1. juunil, Lepistu koolimaja juures 1937. aastal istutatud Vabaduspargis, kus avati Vabadussõjas langenutele mälestuskivi. Kivile on kinnitatud 85aastase ajaloo-ga marmortahvel, millesse on raiutud ka minu lell Jaan Sandti nimi.

Anu Lusbo (Saareleht)

Tsooru kandi rahva teabeleht

Väljaandja: MTÜ Tsooru Koidukiired
Toimetaja Kalle Nurk tel: 5193 0084

KÜLALEHT

Kuulutused ja kaastööd : kalle@antsla.ee
Trükiarv : 40
Külaleht
Internetis: <http://tsoorukant.planet.ee>